

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ

І.Ю. Луцька,
науковий керівник І.В. Цибуліна
Україна, м. Харків,
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Соціальні, культурні та економічні процеси в Україні визначили низку першочергових завдань педагогічної науки щодо всебічного розвитку та соціальної адаптації особистості в сучасних соціальних умовах. В Україні ці завдання покладено на працівників соціальних психолого-педагогічних служб, зокрема на соціальних педагогів.

В Україні до початку 90-х років ХХ століття система професійної підготовки соціальних педагогів не функціонувала. Але вже на початку ХХ ст. соціально-педагогічну діяльність відображено в наукових працях Г. Врецьони, М. Галущинського, Г. Гринька, А. Животка, А. Макаренка, С. Русової, Я. Ряппо, А. Шептицького та ін. Актуальні аспекти професійної підготовки фахівців для соціально-педагогічної діяльності розглядали українські вчені В. Беспалько, Р. Вайнола, Н. Заверіко, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Г. Лактіонова, Л. Міщик, Н. Ничкало, В. Оржеховська та ін.

Втім аналіз наукових праць свідчить про недостатність розгляду питання стосовно еволюції системи професійної підготовки соціальних педагогів та теоретико-методологічні засади її функціонування. Мета статті – виявити тенденції розвитку системи професійної підготовки соціальних педагогів в Україні та шляхи її удосконалення.

Професія соціального педагога є традиційною для зарубіжних країн, проте для України вона є порівняно новою. В нашій країні професійний напрям „соціальна педагогіка” започатковано з 1991 року з метою вирішення комплексу соціально-педагогічних проблем, пов'язаних із налагодженням взаємодії особистості зі суспільством.

У закладах освіти України затвердженні штатні одиниці соціальних педагогів з широким спектром функціональних обов'язків. Конкретизація діяльності соціального педагога впливає з його функцій:

1. Здійснює посередництво між основними навчально-виховними установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю.
2. Організовує взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу з метою створення умов для всебічного розвитку дітей і підлітків.
3. Сприяє участі вихованців у науковій, технологічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів.
4. Дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнівської молоді.
5. Залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої творчої роботи різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян.
6. Впливає на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів.
7. Надає консультативну соціальну, психолого-педагогічну допомогу дітям і підліткам, групам соціального ризику, дітям, які потребують піклування, тощо.
8. Здійснює соціальний супровід неповнолітніх дітей з девіантною поведінкою та соціальну адаптацію їх сімей [4, с. 20].

Отже, в умовах загострення соціальних проблем, загальноосвітній навчальний заклад і соціальні педагоги мають стати дієвими захисниками інтересів учнів. Успішне розв'язання таких складних завдань, які щодня постають перед соціальними педаго-

гами, залежать від рівня їх професійної підготовленості. Підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах України на рівні міжнародних стандартів, вирішення питань щодо покращення навчально-виховного процесу вимагає якісного вдосконалення професійної освіти.

В основу професійної підготовки і формування особистості соціального педагога має бути покладений системний, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підхід. Реалізація особистісно-діялісного підходу передбачає моделювання і процес навчання та виховання студентів структури соціально-педагогічної діяльності. Індивідуально-творчий підхід долаючи масово-репродуктивний характер сучасної педагогічної освіти, виводить його на особистісний рівень, забезпечує вияв і формування у студентів творчої індивідуальності [5, с. 201].

Під професійною підготовкою соціальних педагогів передбачається процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на всіх рівнях управління [7, с. 12].

Професіоналізм соціального педагога базується на компетенції, що ґрунтується на знаннях, уміннях і навичках. Але це ще і здібності самого фахівця узгодити свої професійні дії з особливостями розвитку людини. Як фахівець у сфері роботи з людиною, соціальний педагог свою діяльність повинен регулювати не лише законодавчими актами, а й моральними нормами, принципами і правилами, котрі найбільшої цінності та значущості набувають тоді, коли стають частиною свідомості його як особистості.

Сучасний спеціаліст повинен бути не лише професіоналом своєї справи, а й особистістю, яка має належний рівень психофізіологічних якостей. Професійну придатність соціального педагога визначають такі його якості: емпатія, доброзичливість, делікатність, відкритість, комунікабельність, ініціативність [9, с. 165].

На нашу думку, високий рівень таких якостей у соціального педагога забезпечить можливість налагодження ефективної соціально-педагогічної взаємодії з учнями, бути контактним з батьками та колегами.

Слід погодитися з російською дослідницею Ю.Н. Галагузовою стосовно того, що однією з важливих умов ефективного функціонування системи професійної підготовки соціальних педагогів є її науково-методичне забезпечення, яке має бути: цілеспрямованим, системним, забезпечувати зв'язок теорії з практикою, активізувати залучення до науково-дослідної роботи в сфері соціальної педагогіки; сприяти швидкій адаптації студентів до умов вузу, надавати студенту можливість на право вибору на всіх етапах навчання [1, с. 132].

Значним недоліком сучасних навчальних планів підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах є перевага теоретичного блоку дисциплін над практичним, пов'язаним із формуванням умінь і навичок і, як наслідок, – недосконалість як планів, так і програм. Педагогічна практика наділена значними можливостями для формування внутрішньої установки на соціально-педагогічну професію. Як зазначає О.А.Дубасенюк, під час її здійснення інтенсифікується процес професійного становлення соціального педагога, його самоосвіти і самовиховання, відбувається перевірка ступеня професійної готовності й придатності до фахової діяльності, рівня соціальної спрямованості [2, с. 108].

Важливою особливістю професійної діяльності соціального педагога є її спрямованість на організацію різноманітних видів діяльності людей, що звертаються за допомогою. У закладах освіти одним із напрямів діяльності соціальних педагогів є залучення учнів до гуртків, спортивних секцій, екскурсій, виставок, конкурсів дитячих та молодіжних організацій; волонтерської роботи в різних соціальних службах тощо. Тому сучасний соціальний педагог має бути підготовленим до організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Соціальний педагог, який працює в закладах освіти, має володіти сучасними методами комп'ютерними набору, зберігання й обробки інформації, а також використовувати сучасні освітні технології у своїй професійній діяльності.

Основними завданнями професійної освіти соціальних педагогів на етапі навчання у ВУЗі М.В. Фірсов та О.Г. Студенова визначають такі:

- створення умов для становлення особистісної і професійної культури соціального педагога як способу його життєдіяльності;
- забезпечення проблемно-змістовного взаємозв'язку соціогуманітарних, культурологічних, психолого-педагогічних учбових дисциплін, що вивчаються студентом, майбутнім соціальним педагогом;
- надання студентам системних знань про людину у взаємозв'язках з природою, культурою, суспільством; у єдності сучасних гуманітарних і природно-наукових уявлень [8, с. 167].

За результатами педагогічних досліджень Сорочинської О.М., визначальними чинниками й умовами, що негативно впливають на процес вибору та реалізації змісту вищого рівня професійної освіти за спеціальністю „соціальний педагог”, слід назвати такі:

- суперечності між професійною невпевненістю молодого спеціаліста і специфікою роботи соціального педагога;
- недостатня сформованість професійного інструментарію зі спеціальності, що призводить до необхідності самостійної його розробки спеціалістом;
- різноманітність можливих робочих місць після закінчення ВНЗ, що недостатньо враховується у процесі підготовки спеціаліста;
- недосконала відомча нормативно-методична база;
- суперечності між професійною невпевненістю молодого спеціаліста і специфікою роботи соціального педагога [6, с.225].

З огляду на вищевказане, цікавою є думка стосовно того, що умовою вдосконалення системи професійної підготовки соціального педагога в Україні є організація допрофесійної підготовки шляхом запровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів підготовки старшокласників до соціально-педагогічної діяльності [3, с. 114].

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності є актуальним, проте потребує подальшого удосконалення:

- 1) складовою навчального процесу соціальних педагогів повинне бути володіння сучасними комп'ютерними технологіями;
- 2) сучасний соціальний педагог має бути підготовленим до організації освітньо-дозвілєвої діяльності;
- 3) у зв'язку з обмеженою кількістю в Україні достатньої кількості різних типів закладів для соціальної реабілітації різних верств населення, при підготовці соціальних педагогів їм необхідно надавати базові знання з підприємницької діяльності, що дозволить майбутнім фахівцям мати можливість для відкриття власного бізнесу соціально-реабілітаційного спрямування.

Таким чином, метою діяльності студента має бути не просто оволодіння частиною соціального досвіду, зафіксованого у вигляді навчальної інформації, а й формування здатності виконувати майбутні професійні ролі, використовуючи ці знання. Завдання підготовки майбутніх соціальних педагогів полягає у демонстрації кращих зразків професійної діяльності на прикладі оптимального вирішення типових завдань і можливостей новаторського, творчого, нестандартного вирішення соціально-педагогічних проблем у процесі складного подолання фахівцем своїх недоліків, а також у виробленні власного професійного стилю і пізнанні себе як людини, яка здатна мобільно, грамотно та відповідально працювати з людьми.

Література

1. Галагузова Ю.Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: дис. д-ра пед. наук. М., 2001. 344 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійне становлення педагога. Житомир, 2004. С.106–109.
3. Когут С.Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз): дис... канд. пед. Наук / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2004. 250 арк.
4. Мельник Ю., Шаргородська С. Соціальний педагог та його професійна діяльність // Психологічна газета, 2008, № 4.
5. Міщик Л.І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис... д-ра пед. наук. Запоріжжя, 1997. 359 с.
6. Сорочинська О.М. Нова модель початкової професійної підготовки соціальних педагогів // Соціальна робота: Теорія, досвід, перспективи. Ужгород: УДУ, 1999. Ч.2. С. 224–227.
7. Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Вінниця, 2006. 23 с.
8. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: учебн. пособие для студ. высших. учебн. заведений. М.: ВЛАДОС, 2000. С. 16–38.
9. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. для студ. вищих. пед. закладів освіти. Тернопіль, 2005. 136 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ «ГРУПИ РИЗИКУ»

В.І. Малиш,
наукових керівник Л.В. Пахомова
Україна, м. Харків

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Проблема підготовки соціальних педагогів до роботи з «важкими» підлітками є актуальним питанням в системі професійної освіти майбутніх фахівців, тому існує потреба у детальнішому її вивченні. Протиріччя, що мають місце в період демократизації суспільного життя, недоліки сімейного і шкільного виховання, недостатня кількість позашкільних закладів призводять до збільшення кількості учнів тих підлітків, поведінка яких виходить за межі освітньо-виховних та морально-правових норм, основну виховну роботу з якими здійснює соціальний педагог.

Питання підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності відображені у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців: С.П. Архипова, О.В. Безпалько, В.Г. Бочарова, Ю.В. Василькова, Л.В. Віннікова, О.І. Гура, І. М. Закатова, А.Й. Капська, Г.Я. Майборода, Ю.Р. Мацкевич, Л.І. Міщик, Р.В. Овчарова, С.Ю. Пашченко, С.Я. Харченко та ін. Особливості професійної діяльності соціального педагога з дітьми групи ризику вивчають Л.М. Артющкін, Р.Х. Вайнола, Л.В. Кальченко, Л.І. Міщик, Л. Я. Оліференко, С.Я. Харченко та ін. [4, с. 12-13].

Група ризику – група, члени якої є вразливими до негативних впливів або можуть понести збитки в результаті певних соціальних обставин чи впливів соціального